

UDK:347.41:368.025.61+368.026:(045):342.537.6(094.4):347.4(497.11)

Mr Slobodan N. Ilić¹

O PRAVNIM ASPEKTIMA RIZIKA I POLISE OSIGURANJA U PREDNACRTU GRAĐANSKOG ZAKONIKA REPUBLIKE SRBIJE (2015)

PREGLEDNI RAD

Apstrakt

Članak predstavlja prilog javnoj raspravi o Prednacrtu građanskog zakonika Republike Srbije, koji je objavljen sredinom 2015. godine. Javna rasprava o ovom prednacrtu ušla je u fazu u kojoj se od učesnika očekuju da iznesu predloge konkretnih formulacija pojedinih članova ili stavova u nekom od članova. Autor je detaljno, pomoću naučnih instrumenata, razmatrao različite pravne aspekte dva značajna člana sa više odredaba iz materije osiguranja u Prednacrtu. Ako se nije slagao s nekom odredbom u članu Prednacrta, autor je nastojao da zauzme konstruktivan stav, tj. predlagao je originalno poboljšanje formulacije odredbe u svakom od ta dva člana. Po pravilu, do predloga je dolazio posle konsultacije najviših dometa uglednih naučnih poslenika u teoriji prava osiguranja u SFRJ i Republici Srbiji, ali su autorovi predlozi pojedinih formulacija poprimili oblik samostalnog doprinosa odredbama o pravnim aspektima rizika i polise osiguranja u ovom prednacrtu.

Ključne reči: *Građanski zakonik; Prednacrt; rizik; polisa osiguranja*

Uvodne napomene

1. Vlada Republike Srbije donela je Odluku o obrazovanju posebne komisije radi izrade Građanskog zakonika Republike Srbije.² Posle šest godina od formiranja,

¹ Autor je član Predsedništva Udruženja pravnika Srbije

I-mejl: slobodanilijic@yahoo.com

Rad je primljen: 27. 4. 2018.

Rad je prihvaćen: 1. 5. 2018.

² *Službeni glasnik RS*, br. 104/2006 i 110/2006.

Komisija za izradu Građanskog zakonika (dalje u tekstu: Komisija) sastavila je i objavila nekoliko knjiga i drugih materijala. Najnoviju obimnu knjigu čini Radni tekst građanskog zakonika Republike Srbije, pripremljen za javnu raspravu, sa alternativnim predlozima od 29. maja 2015. godine (dalje u tekstu: Prednacrta). U ovom radu biće reči o dva člana iz glave XLVI Prednacrta, koja sadrži sve odredbe o osiguranju.

2. Pri formulisanoj odredbi glave o osiguranju u Prednacrta, Komisija je pošla od Zakona o obligacionim odnosima³ (dalje u tekstu: ZOO). Na formulacije članova Prednacrta iz materije osiguranja izvestan uticaj imala je i Skica za zakonik o obligacijama i ugovorima⁴ (dalje u tekstu: Skica). Za razliku od ZOO, koji je na pravnoj snazi, Skica nikada nije predstavljala zvaničan zakonski projekat. Ona je bila projekat jednog od naučnih velikana⁵ zakonodavno-pravne misli kod Srba. Pored toga, u glavi o osiguranju Komisija je izložila i neke svoje formulacije članova ili stavova u članovima ovog prednacrta.

3. Prednacrta iz 2015. godine obuhvatio je ukupno 2.928 članova, koji su izloženi javnoj raspravi. Današnje učešće u podmakloj javnoj raspravi zahteva konkretne formulacije članova i stavova, a ne „uopšteno razmatranje i sagledavanje“ koje Komisija treba da pretoči u članove budućeg zakonika. Kako bi se izbeglo da čitalac pretražuje 2.928 članova i gleda kako glasi odnosni član ili stav u članu koji se razmatra u ovom radu, izlaganje počinje citiranjem člana, odnosno stava u članu koji su dalje u tekstu predmet razmatranja. Valja posebno napomenuti da na kraju ovog rada nema zaključaka. Zaključci su u stvari sadržani u predlozima podrške onome što je ponuđeno u Prednacrta ili u konkretnim predlozima formulacija koje bi bile bolje rešenje od formulacija ponuđenih u Prednacrta. Razume se, ukazano je na dva-tri otvorena zakonodavno-pravna pitanja za koja će biti potrebno da se Komisija o njima izjasni, ali su i ta pitanja formulisana. Predlozi su obično izlagani na kraju tačke u kojoj je razmatran pojedini član ili odredba u stavu tog člana. Završni predlozi o pojedinom članu ili odredbi u stavu tog člana označeni su masnim slovima.

1. Pravni aspekti rizika u članu 1391. Prednacrta

1.1. Tema člana 1391. Prednacrta je rizik. Član se nalazi u Opštim odredbama (Odsek 1.) Zajedničkih odredaba za imovinsko osiguranje i osiguranje lica (Odeljak 1.) Glave XLVII o osiguranju. Iznad člana 1391. Prednacrta nadnaslov ili tema tog člana glasi Rizik. Ispod tog nadnaslova član 1391. Prednacrta predviđa sledeće: „Rizik koji

³ *Službeni list SFRJ*, br. 29/1978, 39/1985, 45/1989 – USJ i *Službeni list SRJ*, broj 31/1993.

⁴ Prof. dr Mihailo Konstantinović: *Obligacije i ugovori, Skica za zakonik o obligacijama i ugovorima*, Centar za dokumentaciju i publikacije Pravnog fakulteta u Beogradu, Beograd, 1969.

⁵ Akademik prof. dr Slobodan Perović u Zborniku radova povodom Trideset godina Zakona o obligacionim odnosima: *Skica za jedan portret*, str. 7–23.

je obuhvaćen osiguranjem (osigurani rizik) mora biti budući, neizvestan i nezavisan od isključive volje ugovarača osiguranja ili osiguranika.“

1.2. Najverovatnije, ideja za formulisanje člana 1391. Prednacrta potekla je od člana 898. stav 1. ZOO. Iznad tog člana nadnaslov glasi Osigurani slučaj. U članu 898. stav 1. ZOO predviđeno je da događaj s obzirom na koji se zaključuje osiguranje (osigurani slučaj) mora biti budući, neizvestan i nezavisan od isključive volje ugovarača. Dakle, u članu 898. stav 1. ZOO nije korišćen izraz osigurani rizik. Čini se da je taj izraz iz Prednacrta ukazao na potrebu da se Komisija podseti na neke stavove i mišljenja u pravnoj nauci o osiguranju, koja su izražena posle donošenja ZOO.

1.3. Već u prvim rečenicama komentara⁶ člana 898. stav 1. ZOO podvučeno je da ZOO nije vodio računa o razlikama između pojma rizika i pojma osiguranog slučaja. Dalje, u komentaru je naglašeno da u navedenom članu ZOO izraz *ugovarač* treba šire tumačiti za svrhu pojma rizika. S jedne strane, isticano je da se u navedenom stavu tog člana nije mislilo samo na osiguranika i ugovarača osiguranja nego i na svakog drugog korisnika stvari, hipotekarnog poverioca, lica u čiju je korist osiguranje zaključeno i dr. S druge strane, u komentaru je navedeno da ugovarač može da bude fizičko ili pravno lice, s tim što se kod pravnog lica postavlja pitanje odgovornosti lica koje istupa u svojstvu organa tog pravnog lica.

1.4. Po drugom mišljenju,⁷ u stavu 1. člana 898. ZOO definisan je osigurani slučaj, pri čemu se, po tom mišljenju, smatra da je osigurani slučaj ostvareni rizik. Dalje, cit. autor je protumačio da izraz *ugovarač* iz člana 898. stav 1. ZOO obuhvata volju ugovarača osiguranja, ali sa znatno više razloga smatra da zakonodavac treba da uzme u obzir volju osiguranika. Stavu 1. člana 898. ZOO prigovoreno je da se od ugovarača nepotrebno zahteva postojanje *isključive volje*, i da je dovoljno zahtevati – volju, to jest da treba izostaviti pridev *isključiv*. Da bi ilustrovao ovaj prigovor, cit. autor naveo je primer ugovora o osiguranju života, po kome je osiguravač u obavezi da osiguraniku plati sumu osiguranja ako se ovaj vrati iz SAD posle navršenih 60 godina života. U navedenom primeru, autor je istakao da je neizvesno hoće li osiguranik doživeti tu godinu života, to jest da od njegove volje ne zavisi doživljenje 60. godine života. Stoga je cit. autor zaključio da je ugovor o osiguranju života iz navedenog primera punovažan. Za razliku od cit. autora, koji je osigurani slučaj definisao kao ostvareni rizik, Skica⁸ ga je definisala kao *ostvarenje određenog rizika*. Iz izloženog je, u odnosu na član 898. stav 1. ZOO. **nesporno to da u članu 1391. Prednacrta treba brisati reči osigurani rizik, koje su u zagradi**, jer bi one mogle da postanu izvor novih kritika. Takođe, **nesporno je i da nadnaslov iznad člana 1391. Prednacrta treba da ostane – Rizik.**

⁶ Prof. dr Predrag Šulejić u redakciji prof. dr Slobodana Perovića: *Komentar Zakona o obligacionim odnosima*, Savremena administracija, Beograd, 1955, str. 1465.

⁷ Prof. dr Branko Jakaša: „Nekoliko napomena na propise Zakona o obveznim odnosima koji se odnose na osiguranje“, *Osiguranje i privreda* br. 8/1979, str. 13–25.

⁸ Član 874. stav 1. Skice.

1.5. Međutim, iz izloženog u prethodnoj tački sporna su sledeća pitanja: prvo, da li je u članu 1391. Prednacrta adekvatno izražen krug zainteresovanih? Drugo, sporno je da li bi u članu 1391. Prednacrta bilo adekvatnije usvojiti sintagmu *nezavisnost od isključive volje zainteresovanih* ili sintagmu *nezavisnost od volje zainteresovanih*?

1.6. Iz napred iznetog po prvom spornom pitanju proizlazi da u članu 1391. Prednacrta nije adekvatno zakonodavno-pravno izražen krug zainteresovanih lica. Ako bi bilo realizovano prvo mišljenje u zakoniku, u krugu zainteresovanih mogli bi da se nađu osiguranik, ugovarač osiguranja i korisnik osiguranja. Ako bi se u zakoniku realizovalo drugo mišljenje, u krugu zainteresovanih mogli bi da se nađu u najmanju ruku ugovarač osiguranja i osiguranik, s tim što to mišljenje ne zatvara krug zainteresovanih. Pokušaj da se pomire ova mišljenja mogao bi da dà sledeće rezultante. **Predlaže se da se u krugu zainteresovanih u članu 1391. Prednacrta nađu osiguranik, ugovarač osiguranja i korisnik osiguranja**, čime bi bila pomirena i razlika između dva predstavljena mišljenja.

1.7. Po drugom spornom pitanju čini se da u članu 1391. Prednacrta treba da stoji sintagma *nezavisno od volje osiguranika, ugovarača osiguranja, korisnika osiguranja i trećeg lica*. Prema tome, **predlaže se da prečišćeni tekst** člana 1391. Prednacrta glasi: **Rizik obuhvaćen osiguranjem mora da bude budući, neizvestan i od volje osiguranika, ugovarača osiguranja i korisnika osiguranja nezavisan događaj.**

2. Elementi polise osiguranja u odredbama st. 1 i 2. člana 1407. Prednacrta

2.1.1. Član 1407. Prednacrta posvećen je polisi osiguranja, pa je logično lociran u Odseku 3 – Zaključenje ugovora – a šire u okviru Odeljka 1 – Zajedničkih odredaba za imovinska osiguranja i osiguranja lica, Glave XLVII – o osiguranju.

2.1.2. Iznad člana 1407. Prednacrta postavljen je nadnaslov Polisa osiguranja, dok je u strukturi tog člana predviđeno sedam stavova. Stav 1. je kratak, dok je stav 2. duži i obuhvata 11 alineja. Ostali stavovi tog člana nisu predmet razmatranja u ovom radu.

Stav 1. člana 1407. Prednacrta sadrži sledeću normu: „O zaključenom ugovoru o osiguranju osigurač je obavezan da bez odlaganja ugovornoj strani osiguranja preda uredno sastavljenu i potpisanu polisnu osiguranja ili neku drugu ispravu o osiguranju (list pokrića i dr.)“

Stav 2. člana 1407. Prednacrta propisao je obavezne elemente polise osiguranja. Posle uvodne rečenice u stavu 2. člana 1407. Prednacrta, čiji je smisao da izrazi obaveznost niženavedenih elemenata, sledilo je 11 elemenata polise osiguranja: „U polisi moraju biti navedeni: ugovorne strane, osigurana stvar, odnosno osigurano lice, označenje korisnika osiguranja, rizik obuhvaćen osiguranjem, trajanje osiguranja i period pokrića, svota osiguranja ili da je osiguranje neograničeno, premija

ili doprinos, datum izdavanja polise i potpisi ugovornih strana, učešće osiguranika odnosno korisnika u raspodeli dobiti kod osiguranja života, merodavno pravo koje se primenjuje na ugovor ako se na ugovor ne primenjuje pravo Republike Srbije, naziv i adresa nadzornog organa nadležnog za kontrolu osigurača i drugog organa kome se mogu uputiti prigovori u vezi sa ugovorom o osiguranju.”

2.2. Zakonodavno-pravni aspekti odredaba člana 1407. Prednacrta

2.2.1. Po obimu, član 1407. Prednacrta spada među veće u glavi o osiguranju. Na obim tog člana uticala su tri značajna zakonodavno-pravna momenta. Prvi momenat bila je ideja Komisije da se dosadašnji stav 2. (koji će postati stav 1. u predlogu ovog rada) postavi kao noseći, to jest zajednički za sva imovinska osiguranja i sva osiguranja lica. Pri tome, zakonski elementi u pojmu polise osiguranja podudarili bi se s bitnim elementima ugovora o osiguranju, te bi se smatralo da je samim potpisivanjem polise bio zaključen i ugovor. Drugi momenat odnosi se na broj obaveznih elemenata polise osiguranja. Činjenica je da u uporednom pravu osiguranja postoji tendencija⁹ da se povećava broj elemenata u zakonima kojima je definisan pojam polise osiguranja. Prednacrta se priklonio toj tendenciji definišući 11 elemenata polise osiguranja, dok su, primera radi, Skica i ZOO sadržali po sedam elemenata u odredbama u kojima se određuje taj pojam. Treći momenat osvetlio je odnos između polise osiguranja i lista pokrića. Naime, ZOO i Skica imali su jedan pristup tome kako zakonodavno-pravno regulisati odnos polise osiguranja i lista pokrića, a Prednacrta je imao drugi pristup. Skica i ZOO spojili su u jedan član pojmove polise osiguranja i lista pokrića. Nasuprot tome, Komisija je u jednom članu (1407.) Prednacrta izložila odredbe o elementima polise osiguranja, a u drugom, narednom članu (1408.) odredbe o listu pokrića. **Potpisnik ovog rada daje podršku idejama Komisije da se u članu 1407. Prednacrta formulišu obavezni elementi polise osiguranja zajednički za sva imovinska osiguranja i sva osiguranja lica, zatim da se poveća broj obaveznih elemenata u pojmu polise osiguranja u odnosu na Skicu i ZOO, i najzad, da se u jednom članu reguliše pojam polise osiguranja, a u drugom pojam lista pokrića.**

2.2.2. ZOO je konstituisao čvrsto pravno pravilo da je zaključenje ugovora o osiguranju formalan pravni posao. Tom pravnom pravilu prigovarano je od momenta stupanja na snagu ZOO. Naime, po stupanju na snagu člana 902. stav 1. tog zakona (1. oktobar 1978. godine) stručnjaci iz osiguravajuće prakse¹⁰ prigovarali

⁹ Prof. dr Predrag Šulejić: „Ugovor o osiguranju u Prednacrta Građanskog zakonika Srbije“, Zbornik radova sa Budvanskih pravničkih dana, jun 2010. godine, str. 27–42.

¹⁰ Hrvoje Ivanišević: „Odras Zakona o obveznim odnosima na praksu osiguranja osoba“, *Osiguranje i privreda* br. 1/1980, str. 24–30.

su da potpisivanje polise osiguranja i drugih isprava o osiguranju predstavlja skupu manipulaciju za osiguravače. U prilog tezi o skupoj manipulaciji s potpisivanjem polise osiguranja navođene su cene štampanja jedne polise, zatim cene poštanskih usluga pri distribuciji potpisanih polisa, te najzad i drugi troškovi za pojedine vrste poslova osiguranja i sl. Znatno kasnije, u javnoj raspravi o Prednacrta¹¹ prigovaranu je članu 1407. Prednacrta, to jest potpisivanju polise osiguranja kao fazi u zaključenju ugovora o osiguranju, da je to gola forma, administriranje ili samo vrsta troška u poslovanju. U vezi s troškovima osiguravača, jedan od vodećih nemačkih profesora u oblasti ekonomije osiguranja¹² izložio je, nemački precizno, da u ukupnim prosečnim troškovima pojedinog osiguravača troškovi poslovanja u imovinskom osiguranju učestvuju najviše sa 30%, da troškovi poslovanja u osiguranju života iznose 10–15%, a da se u zdravstvenom (bolesničkom) osiguranju troškovi poslovanja kreću na nivou od 10%. U tim troškovima, precizirao je isti izvor, najveći deo troškova poslovanja odlazi na plate zaposlenih i troškove organizacione mreže (uključiv i posrednike), a od toga svega 4–5% čine čisti materijalni rashodi. Stoga, mišljenje potpisnika ovog rada jeste da **nisu osnovani prigovori da potpisivanje polise osiguranja u sklopu zaključenja ugovora o osiguranju predstavlja skupu manipulaciju za osiguravača**, to jest **da potpisivanje polise ili formalni način zaključenja ugovora o osiguranju proizvodi povećanje troškova poslovanja osiguravača**.

2.3. Razmatranje pojedinih obaveznih elemenata polise osiguranja iz stava 1. člana 1407. Prednacrta

2.3.1. Stav 1. člana 1407. Prednacrta ponudio je odredbe po kojima je osiguravač obavezan da ugovornoj strani osiguranja bez odlaganja preda uredno sastavljenu i potpisanu polisu ili neku drugu ispravu o osiguranju (list pokrića i dr.). Dva izraza u navedenim odredbama privukla su pažnju stručne javnosti. Izraz *ugovorna strana osiguranja*, zatim izraz *druga isprava o osiguranju* (list pokrića i dr.) – otvorili su pitanje da li njihova upotreba može da izazove zabune ili dileme u osiguravajućoj praksi. Nije uobičajeno za zakon u materiji osiguranja da se upotrebljava izraz *ugovorna strana osiguranja*. Takođe, nije tačno da je list pokrića sinonim za drugu ispravu o osiguranju. Druga isprava o osiguranju, primera radi, može da bude popis stvari i uređaja u stanu kao prilog uz polisu o osiguranju stana i uređaja u stanu. Taj popis stvari i uređaja u stanu važan je prilog polisi jer može da bude dokaz u slučaju da požar potpuno uništi stan, odnosno delimično uništi stvari i uređaje u stanu i sl. List

¹¹ Mr Slobodan Ilijić: „Način zaključenja ugovora o osiguranju u Prednacrta Građanskog zakonika Republike Srbije“, *Pravo i privreda* br. 7–9/2017, str. 400–413.

¹² Prof. dr Dieter Farny: „Troškovi poslovanja osiguravajućih preduzeća – razmišljanja o budućim problemima i njihovom rješenju“, *Osiguranje i privreda* br. 3/1977, str. 3–16 (prevod predavanja sa Kongresa CEA održanog u Kelnu početkom oktobra 1976. godine).

pokrića vremenski je određena zamena za polisu osiguranja, to jest nije zamena za neku drugu osiguravajuću ispravu. Polazeći od navedenog, mišljenje je potpisnika ovog rada da dosadašnji stav 1. člana 1407. Prednacrta zahteva da se preformuliše i na prikladan način ugradi u dosadašnji stav 2. tog člana. Stoga, **predlaže se da se dosadašnji stav 1. na prikladan način ugradi u dosadašnji stav 2., tako da postane stav 1. člana 1407. Prednacrta.**

2.3.2. Pravila nomotehnike preporučuju da se u prvom stavu nekog člana zakona utvrdi opšte pravno pravilo za odnosnu temu, posle čega bi se u narednim stavovima tog člana ili u daljim članovima tog propisa pristupilo razradi opšteg pravnog pravila. Otuda, **predlaže se da novi stav 1. člana 1407. Prednacrta počne uvodnom rečenicom** koja bi glasila: **Ugovor o osiguranju je zaključen kad ugovorne strane potpišu pripremljenu polisu osiguranja ili list pokrića, s tim što u polisi osiguranja moraju da budu određeni:** (sledi spisak obaveznih elemenata polise osiguranja). Osnovni smisao ove uvodne rečenice jeste izreka da su u zakoniku predviđeni obavezni elementi polise osiguranja i da se dalje u tekstu navode u vidu alineja. U alinejama bi bili zastupljeni svi bitni elementi ili svi sastojci¹³ polise osiguranja, koji u isto vreme predstavljaju bitne elemente ugovora o osiguranju. Svaka alineja bi se završavala tačkom i zapetom, što kao interpunkcijsko rešenje nije bilo zastupljeno u Prednacrta. Interpunkcija u pravnoj normi ima jedan smisao, a u lepoj književnosti sasvim drugi smisao.

2.3.3. Prvi obavezan element u polisi osiguranja izložen je u prvoj alineji dosadašnjeg stava 2. ili u novom stavu 1. člana 1407. Prednacrta. Naime, prvi element je formulisan kao ugovorne strane, što očigledno nije primereno zakonu. Potpisnik ovog rada mišljenja je da posle reči *ugovorne strane* treba dodati reči *i njihovo prebivalište ili sedište*. Dakle, u osiguravajućoj praksi polisu osiguranja potpisuju fizička i pravna lica, domaća i strana lica, pa je u slučaju spora važno da svaka strana zna punu adresu sedišta, odnosno prebivališta druge ugovorne strane. U novijim specijalizovanim propisima o osiguranju¹⁴ u strukturi polise osiguranja zahteva se, između ostalog, da se uz ime i prezime fizičkog lica navede njegov JMBG, odnosno PIB za pravna lica. Prema tome, **predlaže se da prva alineja u stavu 1. člana 1407. Prednacrta glasi: ugovorne strane i njihovo prebivalište ili sedište**, a uz to **otvoreno je pitanje** za Komisiju da li **uz ime i prezime fizičkog lica treba navesti JMBG, odnosno PIB za pravna lica.**

2.3.4. Svaki zakon pokaže svoje dobre i loše strane posle izvesnog vremena primene. To važi i za ZOO u pogledu odredaba iz glave o osiguranju. Povodom obeležavanja trideset godina od početka primene ZOO,¹⁵ sekretar Komisije¹⁶ načelno

¹³ Prof. dr Predrag Šulejić u redakciji prof. dr S. Perovića, str. 1473, 1542.

¹⁴ Uredba o dobrovoljnom zdravstvenom osiguranju (*Službeni glasnik RS*, br. 108/2008 i 49/2009)

¹⁵ Zbornik radova Pravnog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu i Instituta za pravne i društvene nauke: *Trideset godina Zakona o obligacionim odnosima*, priredio prof. dr Radovan D. Vukadinović, Beograd, 2009.

¹⁶ Ratomir M. Slijepčević u Zborniku radova *Trideset godina Zakona o obligacionim odnosima: Nastanak i karakteristična obeležja koncepcije Zakona o obligacionim odnosima*, str. 9–23.

je ukazao na postojanje nekih neadekvatnih rešenja ili „slabih tačaka“ u odredbama ZOO, koje bi trebalo korigovati u budućem Građanskom zakoniku RS. Otuda, mišljenje potpisnika ovog rada je da je ZOO u glavi o osiguranju predvideo više dobrih rešenja nego neadekvatnih rešenja, ali da treba imati u vidu izloženu konstataciju. Pored toga, stepen razvoja osiguranja danas je na višem nivou od vremena kada su donesene odredbe glave o osiguranju u ZOO, a sve to praćeno je novinama u tehnici, tehnologiji i elektronici. Otuda, **neka ranije postavljena pitanja iz domena prava osiguranja u ZOO, na koja se nije zvanično odgovaralo niti je do danas dat odgovor, aktuelizovana su povodom formulacija u odredbama Prednacrta.**

2.3.5. Da li je jedno od neadekvatnih rešenja locirano već u drugom elementu polise osiguranja iz člana 1407. Prednacrta? Taj elemenat polise osiguranja istovetan je sa elementom polise osiguranja iz člana 902. stav 1. ZOO. Po stupanju na snagu ZOO bilo je autora koji su izrazili neslaganje sa elementom u polisi osiguranja iz člana 902. stav 1. ZOO, koji je glasio *osigurana stvar ili osigurano lice*.¹⁷ Zbog toga su i danas argumenti tog autora aktuelni. Naime, cit. autor je istakao da deo izraza *osigurana stvar* asocira na imovinsko osiguranje, a da drugi deo izraza *osigurano lice* asocira na korisnika osiguranja i njegov telesni integritet. Iz celine izraza *osigurana stvar ili osigurano lice* taj autor je izveo konstataciju da osigurano lice nije isto što i osiguranik, odnosno da izraz *osigurano lice* nije sinonim za *osiguranik*. Po mišljenju cit. autora, predmet osiguranja mogu da budu brojni pravni odnosi, kao što su odgovornost, kredit, dug, trošak, izdatak i sl., a ne samo stvar ili samo lice. Otuda, cit. autor je mišljenja da bi pravno bilo najracionalnije da se u ZOO umesto navedenog izraza kao elemenat polise osiguranja uvede *predmet osiguranja* – što bi moglo da se sprovede u život u nekoj od budućih novela ZOO. Posle stupanja na snagu ZOO (1978.) izvršene su neke novele,¹⁸ ali u njima evidentno nije bilo reči o promenama u članu 902. stav 1. ZOO. Slična primedba proizlazi i iz još jednog mišljenja,¹⁹ koje predstavlja načelan osvrt na izraze upotrebljene u ZOO, pa i na izraz *osigurano lice*, – koji je mogao i da zbuni. Taj drugi autor svoje mišljenje ilustrovao je sledećim primerom: ako jedno lice zaključi ugovor o osiguranju s osiguravačem, ali tako da se osigurani slučaj ostvaruje u životu drugog lica, to drugo lice naziva se *osigurano lice*. To drugo lice nije korisnik osiguranja, a nije ni ugovarač osiguranja. Dakle, argumenti tih autora u odnosu na izraz *osigurana stvar ili osigurano lice* – iz člana 902. stav 1. ZOO – nikad nisu bili ozbiljno cenjeni i ocenjeni prilikom eventualnog noveliranja ZOO, pa je pred Komisijom **predlog da ponovo razmotri izraz osigurana stvar ili osigurano lice – odnosno da ga u drugom obaveznom elementu polise osiguranja iz stava 1. člana 1407. Prednacrta zameni izrazom predmet osiguranja.**

¹⁷ Videti fusnotu br. 6.

¹⁸ Detaljnije Ratomir M. Slijepčević.

¹⁹ Prof. dr Predrag Šulejić: *Ugovor o osiguranju u Prednacrta Građanskog zakonika Srbije od 2010. godine*, Zbornik radova Udruženja za pravo osiguranja Srbije sa savetovanja u aprilu 2010., str. 162–187.

2.3.6. Na *predmet osiguranja* kao obavezni elemenat polise osiguranja može da se ukaže i iz obligacionopravnog ugla. Predmet ugovora spada u bitne elemente svakog obligacionopravnog ugovora, pa i u bitne elemente ugovora o osiguranju. Predmet ugovora u obligacionim odnosima jedan je od opštih uslova neophodnih za nastanak ugovora.²⁰ Predmet ugovora,²¹ stoji u tom naučnom objašnjenju, ne čini stvar već *dejstvo* obaveza u odnosu na tu stvar, efekti radnje činjenja ili nečinjenja povezanih sa tom stvari. U nastavku istog naučnog objašnjenja istaknuto je da svaki predmet ugovorne obaveze ima u osnovi imovinski interes nekog lica. Predmet ugovora je ono o čemu se pregovara²² prilikom zaključenja ugovora. Ima mišljenja²³ da treba praviti razliku, s jedne strane, između predmeta osiguranja, koji čine osigurano lice ili osigurana stvar i, s druge strane, predmeta ugovora o osiguranju koji čine dejstva obaveza, odnosno premija i naknada iz osiguranja, odnosno druge činidbe. Mišljenje je potpisnika ovog rada da se potpisivanjem polise osiguranja zaključuje ugovor o osiguranju, pa je određenje zakonski obaveznog elementa u polisi osiguranja u isto vreme utvrđenje da je to bitan elemenat svakog ugovora o osiguranju. Drukčije rečeno, u zakonskim odredbama o polisi osiguranja ne utvrđuju se opšti elementi osiguranja kao privredne delatnosti, već zakonski obavezan elemenat svake polise osiguranja koji je zato i bitan elemenat svakog ugovora o osiguranju. Iz svih napred iznetih razloga, **i iz obligacionopravnog ugla predlaže se da druga alineja, odnosno drugi obavezni elemenat polise osiguranja u stavu 1. člana 1407. Prednacrta** ubuduće glasi **predmet osiguranja**, a ne, kao do sada, *osigurana stvar ili osigurano lice*.

2.3.7. Posebnu pažnju privukao je šesti obavezni elemenat polise osiguranja iz šeste alineje stava 1. člana 1407. Prednacrta. Naime, taj elemenat glasi: svota osiguranja i osiguranje je neograničeno. Jedan deo tog elementa naveden je u izmenjenom obliku u stavu 5. člana 1452. Prednacrta, u kome je propisano sledeće: „Ako je neki ugovor zaključen bez naznačenja svote osiguranja ili uz neograničeno pokriće, smatra se kao ugovor zaključen uz najvišu svotu osiguranja.“ U formulaciji iz stava 5. člana 1452. Prednacrta upotrebljen je izraz *neograničeno pokriće*, dok je u šestoj alineji stava 1. člana 1407. Prednacrta upotrebljen izraz *neograničeno osiguranje*. Između izraza **neograničeno pokriće** i formulacije **da je osiguranje neograničeno ili izraza neograničeno osiguranje** postoji **očigledna protivrečnost**, te je poželjno da se ova protivrečnost otkloni u daljem radu Komisije, s obzirom na to da zakonske formulacije moraju da budu jasne i nedvosmislene.

²⁰ Prof. dr Slobodan K. Perović: *Obligaciono pravo*, NIU Službeni list SFRJ, Beograd, 1981, str. 311–312.

²¹ Ibidem.

²² Priredio prof. dr Mihailo Stupar u Zborniku Građanskih zakonika bivše Jugoslavije: *Opšti imovinski zakonik Crne Gore, naimenovanje iznad člana 513*, Grafički zavod Titograd, 1960, str. 80.

²³ Prof. dr Predrag Šulejić: *Pravo osiguranja, drugo prošireno izdanje*, NIU Službeni list SFRJ, Beograd, 1980, str. 155–158.

2.3.8. Osmi obavezan elemenat polise osiguranja predviđen je u alineji 8. stava 1. člana 1407. Prednacrta. Taj elemenat glasi *datum izdavanja polise i potpisi ugovornih strana*. Formulacija je preuzeta iz člana 902. stav 1. ZOO. Ona nije netačna, ali je u uslovima savremenog razvoja osiguranja nepotpuna. Čini se da uz datum izdavanja treba dodati mesto izdavanja, tako da bi prvi deo ovog elementa polise mogao da glasi *datum i mesto izdavanja polise*. Valja podsetiti da se mesto i datum izdavanja polise osiguranja vezuju za teritorijalno važenje osiguranja u smislu opštih i posebnih, odnosno dopunskih uslova osiguranja (čitaj ugovora o osiguranju), kao i da se ti uslovi utvrđuju u skladu sa zakonom. Drugi deo formulacije ima u vidu potpise ugovornih strana. U literaturi o saosiguranju²⁴ (tzv. kolektivna polisa), gde se redovno javlja veći broj ugovarača iz reda osiguravača i/ili reosiguravača, detaljno je ukazano na različite aspekte potpisa ugovornih strana. Potpunost drugog dela ove formulacije zahteva da se u tom delu dodaju potpisi ovlašćenih lica, tako da drugi deo formulacije u prečišćenom tekstu glasi *potpisi ovlašćenih lica ugovornih strana*. Ne ulazeći u pitanje elektronskog potpisa polise i sl., jer je to izvan predmeta ovog rada, **predlaže se** da osmi obavezni elemenat polise osiguranja glasi **datum i mesto izdavanja polise, kao i potpisi ovlašćenih lica ugovornih strana**.

2.3.9. Član 1407. stav 1. Prednacrta predvideo je zatvorenu listu od 11 obaveznih elemenata polise osiguranja. Pošto se Građanski zakonik donosi za neodređeno vreme unapred, mišljenje je potpisnika ovog rada **da ne treba zatvarati listu obaveznih elemenata polise osiguranja u stavu 1. člana 1407. Prednacrta**. Nije odlučujuće to da li će listu činiti 11, 12, ili 13 obaveznih elemenata polise osiguranja, već to da se kao obavezan elemenat polise osiguranja na kraju liste utvrde **drugi elementi ili podaci u skladu sa zakonom**. Smisao ovakve formulacije bio bi da se budućem zakonodavcu omogući da upotpuni listu novim obaveznim elementima polise osiguranja. Ako Komisija usvoji predloženo rešenje iz ovog rada, njime se ne dovodi u pitanje prinudni karakter propisa stava 1. člana 1407. Prednacrta.

2.3.10. Prilikom formulisanja obaveznih elemenata polise osiguranja, Komisija je osnovano imala u vidu uticaj međunarodnog privatnog prava na osiguranje u Srbiji (alineja 10.), ali se, izgleda, nije razmišljalo o potrebi uticaja ustavnog prava Srbije na poslovnu politiku osiguravača u Srbiji, koji su većinom osnovani stranim kapitalom. Naime, notorna je činjenica da osiguravač priprema i unapred na obrascu štampa polisu osiguranja, kao i da je ta radnja u odnosu na osiguranika deo poslovne politike osiguravača. Polazeći od člana 10. Ustava Republike Srbije, **predlaže se da se u Građanskom zakoniku kao obavezan elemenat polise osiguranja uvede sledeće: da se obrazac polise osiguranja u Srbiji štampa na srpskom jeziku i ćirilničnim pismom, a da se štampanje obrasca polise osiguranja uz upotrebu drugih jezika i pisama vrši u skladu s posebnim zakonom**.

²⁴ Dr Nikola Nikolić: „Saosiguranje u našim uslovima, stanje i mogućnosti“, *Osiguranje u teoriji i praksi* br. 1/1991, str. 23–27.

Literatura

- Ustav Republike Srbije, *Službeni glasnik RS*, 98/06. godine
- Priredio prof. dr Mihailo Stupar: *Zbornik građanskih zakonika stare Jugoslavije*, Grafički zavod Titograd, 1960.
- Mihailo Konstantinović: *Obligacije i ugovori, Skica Zakonik o obligacijama i ugovorima*, Centar za dokumentaciju i publikacije Pravnog fakulteta u Beogradu, 1969.
- Švajcarski zakonik o obligacijama od marta 1911, sa izmenama i dopunama do 1. januara 1976., sa predgovorom prof. dr Mihaila Konstantinovića, Institut za uporedno pravo, Beograd, 1976.
- Zakon o obligacionim odnosima *Službeni list SFRJ*, br. 29/78, 39/85, 45/89 i 57/89 i *Službeni list SRJ*, br. 31/93.
- Prof. dr Branko Jakaša: *Nekoliko napomena na propise Zakona o obveznim odnosima koji se odnose na osiguranje*, *Osiguranje i privreda* br. 8/1979, str. 13–25.
- Prof. dr Predrag Šulejić: *Pravo osiguranja, drugo prošireno izdanje*, NIU „Službeni list SFRJ“, Beograd, 1980.
- Prof. dr Slobodan K. Perović: *Obligaciono pravo, knjiga prva*, peto izdanje, NIU „Službeni list SFRJ“, Beograd, 1981.
- Prof. dr Jovan Slavnić: *Primena nekih odredaba Zakona o obligacionim odnosima zajedničkih za imovinska osiguranja i osiguranja lica*, *Pravni život* br. 2-3/1989, str. 481–498.
- Materijal CEA preveo i pripremio Tomislav Petrović: *Zakoni o osiguranju u zemljama EEZ*, *Osiguranje u teoriji i praksi* br. 2/1991, str. 53–59.
- Prof. dr Predrag Šulejić sa gl. redaktorom prof. dr Slobodanom Perovićem u *Komentaru Zakona o obligacionim odnosima, knjiga druga*, Savremena administracija, Beograd, 1995.
- Zakon o osiguranju *Službeni glasnik RS*, br. 55/04, 70/04-ispavka, 61/05, 61/05-dr. zakon, 85/05-dr. zakon, 101/07, 63/09 – odluka US, 107/09, 99/11, 119/2012 i 116/2013.
- Zbornik radova priredio prof. dr Radovan D. Vukadinović: *Trideset godina Zakona o obligacionim odnosima*, Pravni fakultet Univerziteta u Kragujevcu i Institut za pravne i društvene nauke, Beograd, 2009.
- Zakon o osiguranju, *Službeni glasnik RS*, br. 139/2014.
- Komisija za izradu Građanskog zakonika: *Radni tekst Građanskog zakonika Republike Srbije, pripremljen za javnu raspravu, sa alternativnim predlozima*, Vlada Republike Srbije, Beograd, 29. maja 2015. godine.